

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ У ВНЗ

Стрімкі зміни – одна з ключових характеристик сучасного суспільства. Інтенсивне впровадження прогресивних інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) в усіх сферах життя зумовило неперервне вдосконалення людської діяльності. Виникає нова економіка знань. Формується глобальна інфраструктура науки й неперервного навчання.

Ґрунтуючись на постулатах розвитку науково-освітнього простору, можна стверджувати, що актуалізація знань та інновацій призводить до розширення науково-освітнього простору, сприяє появі нових ресурсів, технологій, систем для забезпечення цифрових можливостей для всіх.

Вирішення проблем з формування ефективної системи вищої освіти потребує нових підходів, створення єдиного освітнього й інформаційного простору на засадах співпраці вищих навчальних закладів шляхом удосконалення і розширення можливостей традиційних форм навчання, забезпечення матеріальної й інформаційної підтримки освіти та її доступності шляхом впровадження дистанційного навчання (ДН), використання електронних бібліотек, створення доступних баз даних і знань на основі телекомунікаційних технологій.

Найбільш характерними недоліками сучасної системи освіти є: невідповідність якості освіти вимогам сучасного постіндустріального суспільства, домінування традиційних (пасивних, підтримуючих) форм навчання, прагматична орієнтація освіти що перешкоджає розвитку особистості, недоступність якісної освіти для широких верств населення.

Світовий досвід свідчить про те, що основними шляхами подолання зазначених недоліків є вирішення наступних проблем:

- створення єдиного освітнього й інформаційного простору;
- використання креативних інформаційних технологій;
- відкритість процесу навчання;
- забезпечення неперервної освіти;
- забезпечення інформаційної підтримки освіти та її доступності на основі впровадження дистанційного й ресурсно-орієнтованого навчання;
- використання електронних бібліотек;
- створення доступних баз даних і знань на основі телекомунікаційних технологій.

Враховуючи вищезгадане, перспективна система вищої освіти в Україні повинна будуватись на таких *основних принципах* як інтеграція, доступність, неперервність і відкритість, інформатизація і комп'ютеризація [5, с.104-119].

Саме використання засобів інформатизації і телекомунікації, що швидко вдосконалюється в дистанційній освіті, зумовило *актуальність теми нашого дослідження*.

В цій статті ми ставимо перед собою такі *завдання*:

- визначити поняття дистанційної освіти;
- дослідити стан проблеми впровадження принципів ДН в навчальному процесі;
- проаналізувати переваги та недоліки ДН;
- визначити ряд заходів, спрямованих на створення системи ДН у вищих навчальних закладах;
- показати особливості навчального процесу з використанням нових інформаційних та телекомунікаційних технологій.

Найчастіше ДН визначають як навчання, де знання доставляються слухачу. Насправді поняття «дистанційне навчання» більш широко ґрунтується на трьох складових:

- відкрите навчання;

- комп'ютерне навчання;
- активне спілкування з викладачем і студентами з використанням сучасних телекомунікацій.

Сьогодні існує безліч визначень ДН [5, с.122].

Дистанційне навчання – це універсальна гуманістична форма навчання, що засновується на використанні широкого спектру традиційних, нових інформаційних та телекомунікаційних технологій та технічних засобів, які створюють для того, хто навчається, умови вільного вибору освітніх дисциплін, що відповідають стандартам, діалогового обміну з викладачем, при цьому навчальний процес не залежить від місцезнаходження у просторі та часі того, хто навчається. ДН є однією із форм неперервної освіти, яка покликана реалізувати права людини на освіту та одержання інформації [2].

Для того, щоб ми могли краще зрозуміти сам процес ДН, наведемо декілька визначень цього поняття:

- Дистанційне навчання є формою здобуття освіти, так само, як очно та заочно, при якій в освітньому процесі використовуються кращі традиційні та інноваційні засоби, а також форми навчання, що ґрунтуються на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях.

- Дистанційне навчання – нова організація освітнього процесу, що ґрунтується на принципі самостійного навчання студента.

- Дистанційне навчання – сукупність інформаційних технологій, що забезпечує доставку студенту основного обсягу матеріалу; інтерактивну взаємодію студентів і викладачів у процесі навчання; надання студентам можливості самостійної роботи щодо засвоєння матеріалу; а також оцінку їхніх знань та навичок у процесі навчання;

- Дистанційне навчання – це нова сходинка заочного навчання, на якій забезпечується застосування інформаційних технологій, заснованих на використанні персональних комп'ютерів, відео та аудіотехніки, космічної техніки та оптичних систем зв'язку.

- Дистанційна освіта – це універсальна форма навчання, що використовує традиційні педагогічні, нові інформаційні та телекомунікаційні технології, технічні засоби, що створюють умови для вибору студентами вільних освітніх дисциплін. Навчання відбувається завдяки спілкуванню з викладачем дистанційно та синхронно.

- Дистанційне навчання – поліфункціональна педагогічна технологія. У процесі навчання вона забезпечує виконання організаційної, навчаючої, керуючої, контролюючої, комунікативної, діагностичної, прогностичної функцій, використовуючи при цьому наукові методи, сучасну комп'ютерну техніку, телекомунікаційні мережі та програмне забезпечення [6].

В даний час дистанційні освітні технології отримали в усьому світі визнання і швидко застосовуються. Популярність дистанційних видів навчання, на думку В. Кухаренка [3], зумовлена цілою низкою основних причин: боротьба вузів за освітній ринок, намагання отримати освіту в навчальних закладах, які віддалені від місця проживання; неможливість відірватися від виробництва або іншого процесу; намагання мінімізувати матеріальні витрати на отримання освіти. Те, що ДН – педагогічна технологія, походить із стислого огляду, наведеного у праці А. Дабагяна і А. Михайличенка. «Совершенствование профессиональной подготовки и переподготовки специалистов в современных условиях» [7].

Ідея дистанційної вищої освіти не є новою. У Великобританії відкритий університет прийняв студентів ще у 1971 році, і на даний момент приблизно 21 відсоток студентів навчається у такому закладі. В Україні наразі ця ідея набула широкого розвитку у зв'язку з розповсюдженням сучасних інформаційних технологій – мережних, мультимедійних, а також з виникненням і розповсюдженням Інтернету. Цей напрям визнано домінуючим і у державній політиці щодо розвитку освіти, і в Національній доктрині розвитку освіти, затвердженій Указом президента України.

Серед позитивних якостей дистанційної освіти можна відмітити такі:

- навчання без відриву від основної роботи, переїзду в інше місце;
- навчання за індивідуальною схемою, яку складає сам студент;

- навчання, яке не обмежується часовими кордонами;
- необмеженість вибору навчальних дисциплін;
- отримання диплома, який є рівноцінним до диплома, отриманого у звичайному навчальному закладі.

В той же час існує і багато недоліків, які можна виділити як невирішену раніше частину загальної проблеми.

Сьогодні впровадження дистанційного навчання здійснюється в основному завдяки ініціативі та самостійним зусиллям окремих навчальних закладів вищої школи із застосуванням власних технічних і фінансових можливостей. Між вузами повинна бути інтенсивна внутрішня кооперація. Проте на даний момент вона здійснюється у вельми обмежених обсягах. У системі вищої освіти не існує практики вільного обміну базами даних, програмно-методичними матеріалами. Тому іноді роботи дублюються і матеріальні ресурси і інтелектуальні зусилля витрачаються марно. Існує і проблема підготовки фахівців із розробки дистанційних програмно-методичних комплексів, адміністрування дистанційної освіти (ДО).

Інша проблема дистанційної освіти – це надання переваги технічній стороні справи. Навчальні заклади створюють потужні мережі та сервери, обладнані програмно-навчальними комплексами. Тоді як методичне і дидактичне навчання, конкретний зміст, значно відстають від технічного обладнання. Але ж дистанційна освіта не зводиться до придбання техніки, а торкається організаційної і педагогічної сторони діяльності вищого навчального закладу.

Успішне розповсюдження ДО зумовлене низкою комплексних процесів і тому необхідно вивчати всесвітній досвід впровадження цієї форми навчання і використовувати здобутий досвід на теренах української освіти [4, с. 42-47].

Зазначимо, що в усьому світі існують такі *освітні технології ДО*:

- кейс-технологія – навчально-методичний матеріал, скомплектований в набір «кейс», пересилається студенту для самостійного вивчення з періодичними консультаціями викладачів-консультантів-тьюторів;
- TV-технологія – базується на використанні телевізійних лекцій з консультаціями у викладачів;
- мережева технологія – використовує Інтернет для забезпечення навчально-методичним матеріалом та для інтерактивної взаємодії між викладачем і студентом.

В рамках ДН використовуються наступні засоби навчання:

- друковані видання;
- електронні видання на гнучких, магнітних, лазерних або жорстких дисках;
- комп'ютерні навчальні системи в звичайному і мультимедійному варіантах;
- аудіальні навчально-інформаційні матеріали;
- відео навчально-інформаційні матеріали;
- лабораторні дистанційні практикуми;
- тренажери;
- бази даних і знань з дистанційним доступом;
- електронні бібліотеки з дистанційним доступом;
- дидактичні матеріали на основі геоінформаційних систем;
- дидактичні матеріали на основі експертних навчальних систем;
- комп'ютерні мережі;
- телевізійні передачі.

Застосування ДН дає змогу:

- здійснювати відкрите навчання (свобода вибору місця, часу, темпу та форм навчання);
- застосовувати навчальні програми з метою як формування знань, умінь та навичок, так і з метою контролю;

- організовувати консультаційну допомогу тим, хто навчається;
- оперативний обмін інформацією, ідеями, планами занять тощо;
- формувати у студентів, викладачів комунікативні навички, культуру спілкування;
- формувати навички дослідної діяльності, моделюючи роботу наукової лабораторії;
- формувати ідею самостійно відшукувати інформацію, вибирати її, обробляти за допомогою найсучасніших комп'ютерних технологій;
- створювати мовне середовище, а як наслідок – вивчення іноземних мов.

Для проведення занять з використанням ДН можна запропонувати наступну *схему навчання*:

- студент має можливість прочитати теоретичну частину із запропонованої теми (лекції) з використанням мультимедійних посилань на таблиці, графіки, малюнки і т. ін.;
- студент перевіряє ступінь засвоєння матеріалу за темою з використанням тестів;
- після успішного проходження тестів студент приступає до виконання власного завдання з ДН за розробленим сценарієм, проводить необхідні розрахунки, одержує й аналізує результати у відповідності з отриманим завданням.

Таким чином, можна запропонувати для будь-якої дисципліни *наступні розробки*: теоретична частина (наприклад, математична або економічна моделі), тести, методика проведення заняття з використанням технології ДН, тести для самоперевірки, завдання для самостійного виконання.

В забезпеченні якості дистанційної освіти важливу роль відіграє розгалужена мережа консультативних пунктів, які створюються при вищих навчальних закладах. У нашому університеті це вже відчутно після повного функціонування навчально-консультативних пунктів в м. Дрогобичі, Надвірній та Бурштині на базі технікумів і коледжів.

Реалізація всього задуманого вимагає створення спеціального структурного підрозділу ДО (або групи компетентних працівників), який міг би реалізувати поставлені задачі, координувати розробку навчально-методичних матеріалів, розробляти та впроваджувати інформаційно-навчальні програмні засоби ДН. Для успішного впровадження ДН, враховуючи можливості існуючого комп'ютерного забезпечення університету, *необхідно провести велику підготовчу роботу*:

- Формувати електронну бібліотеку. Почати з того, що заносити в базу даних всі нові наукові видання та перевидання нашого університету (методичні вказівки, підручники, посібники тощо) в електронному вигляді, оформлені належним чином.
- Створити базу лабораторних робіт у вигляді спеціально розроблених програм, які демонструють і відтворюють всі необхідні процеси, а також тестують студента.
- Підготувати курси лекцій, які б були доступні користувачам ПЕОМ, з анімаційним та звуковим оформленням у вигляді розгорнутого на екрані тексту.

Все це потребує проведення організаційно-наукових, матеріально-технічних, кадрових, психологічних і фінансових заходів. Можна сформулювати *перелік заходів*, спрямованих на створення системи ДН у вищих навчальних закладах:

1. Формування творчого колективу для створення комп'ютерних програм навчального призначення (КПНП).
2. Конкретизація завдань навчання, що розв'язуються в процесі викладання кожної дисципліни.
3. Визначення характеру й обсягу знань, які повинні засвоїти ті, кого навчають.
4. Розробка сценарію впровадження КПНП і визначення засобів їх реалізації.
5. Компонування КПНП у цілому, їх наукове редагування, апробація у навчальному процесі з експериментальною групою для виявлення недоліків і «вузьких» місць [1, с.4-5].

Таким чином із проаналізованого матеріалу можна зробити такий **висновок**. Дистанційне навчання відкриває нові можливості в освітній діяльності. Його застосування дає змогу реалізувати ідею освіти, доступної кожному, зумовлює потребу її радикальної модернізації відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті.

Література:

1. Векерик В.І., Сверида Б.В. Сучасні напрями впровадження дистанційного навчання у вищих навчальних закладах // Матеріали конференції ІФНТУНГ – Івано-Франківськ, 2002. – С. 3-5.
2. Журавський В.С., Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: Політехніка, НТУУ «КПІ», 2003.
3. Кухаренко В.М., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс / За ред. В.М. Кухаренка. – Х.: НТУ «ХПІ», «Торсінг», 2001. – 320 с.
4. Лоренцен Л. Розвиток і розповсюдження Інтернет освіти // Высшее образование сегодня. – 2002. - № 78. – С. 42-47.
5. Макбурні Г. Глобалізація: нова парадигма політики вищої освіти // Вища школа. – 2001. - №1. – С. 104-119, 122.
6. Сервер Євразійської Асоціації дистанційної освіти (ЄАДО). – <http://www.eado.ru>.
7. Дабагян А.В., Михайличенко А.М. Совершенствование профессиональной подготовки и переподготовки специалистов в современных условиях. – Х., 1996. – 296 с.